

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ЛАНЬО Олександр Олександрович

УДК 336.64

**ФІНАНСОВИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ
ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2021

Дисертацією є рукопис
Роботу виконано у Причорноморському науково-дослідному інституті економіки та інновацій.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Ткаченко Наталія Володимирівна,
Інститут післядипломної освіти Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
директор.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Поліщук Євгенія Анатоліївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу;

кандидат економічних наук, доцент
Жаворонок Артур Віталійович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та
фінансового посередництва.

Захист відбудеться «26» березня 2021 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Національному університеті «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, аудиторія 319.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «23» лютого 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Управління фінансовими ризиками є обов'язковою передумовою забезпечення сталого розвитку та ефективного функціонування будь-якого підприємства. Будівельна галузь, більше ніж будь-яка інша галузь економіки, пов'язана із виникненням фінансових ризиків. Це пов'язано з широким суб'єктним колом діяльності будівельного підприємства та фактом, що джерелами формування інцидентів фінансових ризиків можуть бути як дії інвесторів, забудовників, проєктувальних компаній, так і діяльність спеціалізованих підрядних організацій. До того ж, конфігурація фінансових ризиків підприємств будівельної сфери та розмір можливих фінансових втрат через їх реалізацію спричинюється багатьма чинниками: тривалістю інвестиційного циклу; вкладенням фінансових ресурсів у великих обсягах; залученням третіх осіб до виконання інвестиційно-будівельного проєкту; обмеженістю фінансових ресурсів; чутливістю до параметрів макрофінансового середовища (інфляційні процеси, волатильність валютного ринку, доступність та вартість кредитно-інвестиційних ресурсів) та глибиною розбалансованості макроекономічного середовища національної економіки. Окрім цього, важливо відмітити притаманні видові особливості будівельної сфери, які обумовлюють високу інерційність у функціонуванні підприємств, спричиняють вельми повільний процес їх змін і трансформацій. Найочевидніше це проявляється в умовах розгортання економічних і фінансових криз. При цьому зміни, що відбуваються у будівельній сфері, проявляються значно гостріше і є тривалішими у часі, ніж у будь-якій іншій галузі економіки. Все це й актуалізує необхідність проведення поглибленого дослідження теорії та практики особливостей управління фінансовими ризиками будівельних підприємств України.

Управління діяльністю підприємств будівельної сфери перебуває у центрі уваги науковців через їх високий рівень їх значущості для економічного розвитку країни. Так, питання підвищення ефективності їх діяльності досліджують А. Ачкасов, А. Гойко, А. Дружинін, О. Іванілов, В. Ільчук, Л. Козар, Ю. Панібратов, Б. Прикін, І. Степанов, А. Тугай, В. Торкатюк, С. Ушацький, В. Шапіро, Е. Шилов, Л. Шутенко та ін. При цьому, В. Бажанов, Л. Богінська, Н. Вдовенко, О. Гонта, К. Мамонов, М. Татар та ін. розглядають цю проблематику з позиції формування належної якості внутрішнього потенціалу будівельних підприємств, спираючись на ресурсний підхід. У працях Т. Норкіної, Л. Ліпич, В. Маргасової, Є. Поліщук, М. Черної, І. Чонухи, І. Цимбалюка, О. Якименка та ін. особлива увага приділяється питанням розвитку будівельних підприємств на засадах інновацій. Проблематика оцінювання та управління фінансових ризиків підприємств знайшла відображення у працях І. Бланка, М. Диби, А. Жаворонка, В. Кочеткова, Ф. Найта, М. Ніколайчук, Г. Партин, М. Прут, Н. Ткаченко, В. Шпандарук, О. Яришенко та ін. Своєю чергою, L.S. Pheng, Q. T. Chuan, S. Keoki Sears, G.A. Sears, R.H. Clough, J. Yang, G.Q. Shen, M. Ho, D.S. Drew та ін. досліджують ефективність функціонування підприємств будівельної сфери з позиції проєктного менеджменту.

Високо оцінюючи вклад науковців у розвиток теоретико-методологічних та науково-методичних засад забезпечення ефективного фінансового розвитку будівельних підприємств, слід зазначити, що поки що залишається актуальною та недостатньо науково представленою організація фінансового ризик-менеджменту саме у будівельних підприємствах та вибір ефективного інструментарію та механізмів управління їх фінансовими ризиками. Існує потреба у дослідженні цієї проблематики з позиції структуризації фінансових ризиків будівельних підприємств, переоцінювання методів управління фінансовими ризиками, з'ясування наукового підґрунтя управління інвестиційно-інноваційним ризиком будівельних проєктів. Залишається недовершеним науковий дискурс щодо формування інтегрованого підґрунтя державно-приватного партнерства як ефективного інструменту управління ризиками та розробки сучасних напрямків розвитку ризикології в умовах цифровізації бізнес-процесів будівельних підприємств, тощо.

Актуальність, практична значущість та недостатня опрацьованість зазначеної проблематики обумовили вибір теми дисертації, визначили мету, завдання, об'єкт, предмет, логіку та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій за темою: «Інноваційне управління соціально-економічними системами: держава, кластер, регіон» (номер державної реєстрації 0116U002332), де автором обґрунтовано напрями трансформації внутрішнього середовища будівельних підприємств завдяки цифровізації його бізнес-процесів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери та обґрунтування на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ними в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

- розвинути теоретичні основи розуміння сутності фінансового ризик-менеджменту та основних його детермінант;
- узагальнити підходи до структуризації фінансових ризиків будівельних підприємств;
- виокремити методи управління фінансовими ризиками підприємств будівельної сфери;
- охарактеризувати сучасний стан функціонування вітчизняних підприємств будівельної сфери та причинно-наслідкову декомпозицію їх розвитку;
- сформувати науковий базис ідентифікаційно-структурного підходу до оцінювання ефективності фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери;
- поглибити наукові засади управління інвестиційно-інноваційним ризиком будівельних проєктів;

- окреслити напрямки цифровізації бізнес-процесів будівельних підприємств задля підвищення ефективності управління їх ризиками;
- розробити науково-методичні положення інтегрованого підходу до формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів у рамках державно-приватного партнерства;
- запропонувати багатокритеріальну інтегровану модель формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів.

Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі функціонування підприємств будівельної сфери.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери України.

Методи дослідження. При розв'язанні поставлених у дисертаційній роботі завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: *узагальнення, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, класифікації, порівняння* – при розкритті сутності фінансового-ризик менеджменту будівельних підприємств та поглибленні термінологічного апарату в межах обраного предмету дослідження; *наукової абстракції* – при концептуалізації внутрішньої будови фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств за процесним, функціональним та проєктним підходами, а також обґрунтуванні рівнів забезпечення безперервності діяльності будівельних підприємств; *класифікування, наукової логіки причинно-наслідкової залежності* – у процесі систематизації фінансових ризиків будівельних підприємств, а також розроблення пропозицій щодо напрямів реконфігурації методів управління фінансовими ризиками будівельних підприємств; *нечіткої логіки* – при розробці пропозицій щодо оцінки інвестиційно-інноваційного ризику будівельних підприємств; *історичний, інституційний та ітераційний методи групування* – при декомпозиції рушійних чинників розвитку будівельних підприємств; *алгоритмізації* – під час розроблення логіко-структурної моделі формування цілісного інформаційного середовища будівельного підприємства; *абстрактно-логічний* – при обґрунтуванні напрямів та постефектів використання блокчейн технології будівельними підприємства; *математичного моделювання* – під час розроблення багатокритеріального інтегрованого підходу до управління фінансовими ризиками будівельних підприємств.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, звіти Агенції з питань підтримки державно-приватного партнерства, Міністерства розвитку громад та територій України, Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали Асоціації експертів будівельної галузі, інформаційно-аналітичні видання, наукові праці вітчизняних і закордонних учених-економістів, ресурси мережі Інтернет, власні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну дисертаційного дослідження, належать такі:

удосконалено:

- теоретичний концепт фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств, який, на відміну від існуючих, по-перше, спирається на принцип персоналізованості, а його змістові особливості опосередковуються розвитком експериментальної, поведінкової, інституціональної, соціальної та когнітивної економік; по-друге, розглядає його як підсистему загального ризик-менеджменту, якій притаманні такі риси: ієрархія побудови; концептуальне забезпечення; структурування процесу реалізації, а також базування на ризик-культурі підприємства; по-третє, окреслює принципи фінансового управління ризиками таких підприємств (цілеорієнтованість, суб'єктноспрямованість, синтетичність, системність, адаптивність, ефективність, гармонійність) та характеризуватися внутрішньою корельованістю і співрозмірністю всіх компонентів. Такий підхід дозволить забезпечити консенсуальний розвиток та ефективність фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери у прагматичному аспекті;

- класифікацію фінансових ризиків підприємств будівельної сфери, яка, на відміну від існуючих, базується на застосуванні комплексу наукових підходів, а саме: потоково-ресурсного (ризики, пов'язані з рухом матеріальних ресурсів, ризики, пов'язані з рухом фінансових ресурсів, ризики, пов'язані з рухом інтелектуальних ресурсів, ризики, пов'язані з рухом інформаційних ресурсів), процесного (ризики інноваційного процесу, ризики виробничого процесу, ризики інфраструктурного процесу) та суб'єктного підходів (ризики зовнішнього впливу, ризики внутрішнього впливу, ризики кон'юнктурного впливу, ризики індивідуальних рішень, ризики колективних рішень). Це дозволить наділити фінансовий ризик синтезуючими та стимулюючими властивостями, що сприятиме налагодженню інтегрованого фінансового ризик-менеджменту та підвищенню ефективності управління й іншими ризиками діяльності підприємства;

- науково-методичні засади побудови інтегрованого підходу до відбору та формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів задля подальшої їх реалізації на умовах державно-приватного партнерства, який, на відміну від існуючих, передбачає застосування трирівневої (на рівні певної території, галузі економіки та окремої операційної проблеми) та семиетапної діагностики (опис головних концептів проєкту, параметрів його ризик-ефективності; оцінка сукупного ризику проєкту, соціальних, комерційних, бюджетних та економічних ефектів реалізації), а також урахування трансакційних витрат, які зумовлюються певним різновидом економічної діяльності. Запропонований підхід сприятиме зведенню різних процедур до універсального набору методів і підходів трансформацій змін у сформованих управлінських системах залежно від зміни параметризації досліджуваного об'єкту та впливу зовнішніх факторів;

- методичні засади моделювання оцінки інвестиційно-інноваційних ризиків будівельних проєктів, які на відміну від наявних, передбачають побудову нечіткої продукційної мережі, що містить сформований базис 12 правил для проведення якісного аналізування ризику проєктів та дозволяє ранжувати ризики за ступенем їх впливу на діяльність підприємства. Такий

підхід характеризується широкими можливостями адаптації до вже існуючого інструментарію управління ризиками, а також здатністю враховувати специфічні умови реалізації будівельних проектів;

- науково-методичний підхід до формування портфеля інвестиційно-будівельних проектів, який, на відміну від існуючих, базується на багатокритеріальній інтегрованій моделі, яка дозволяє максимізувати загальну вартість будівельного підприємства, урахувавши при цьому потенційну негативну дію зовнішніх фінансових ризиків (інфляції та несприятливої зміни вартості кредитно-інвестиційних ресурсів) та спираючись на методику сценарного підходу. Застосування сценарного підходу до кожного ризик-інциденту дозволить забезпечити багатокритеріальне та мультимірне оцінювання сценаріїв розвитку подій за методом Пірсона-Тукі. Це сприятиме обґрунтованості фінансової політики будівельного підприємства та удосконаленню управління фінансовими ризиками на корпоративному рівні;

набули подальшого розвитку:

- тлумачення сутності понять: 1) «ризик», в якому акцент зроблено на сприйнятті його як ринкової можливості та стимулятора та обґрунтовано, що зростання рівня ризику до певного прийняттого рівня або точки біфуркації зумовлює позитивний ефект, після чого наростають негативні наслідки; 2) «фінансовий ризик-менеджмент», який запропоновано розглядати за комплексним підходом: як функціональний напрямок діяльності суб'єкта господарювання, що характеризується безперервністю, логічною часовою послідовністю та упорядкованістю проваджуваних процесів і дій; як темпоральну систему управління фінансовими ризиками з метою здійснення цілеспрямованого впливу на них. Такий підхід враховує наявність сукупності економічних, організаційно-правових та управлінських заходів, спрямованих як на захист від фінансових ризиків, так і на адаптацію та/або використання фінансових ризиків як поштовху чи можливості для майбутнього стійкого та поступального розвитку;

- наукове уявлення про причино-наслідкову декомпозицію розвитку будівельних підприємств в частині структуризації чинників макро- (професійних, політично-правових, фінансово-економічних, інвестиційних, інноваційних та соціальних) та мікрорівнів (управління фінансовими ризиками, інвестиційним потенціалом, конкурентоспроможністю). Такий підхід, на відміну від існуючих, відрізняється врахуванням додаткового чинника – новітніх епідеміологічних викликів, що проявляється на обох рівнях середовища функціонування будівельних підприємств. Це стало основою для застосування в практичній діяльності інтегрованих та комплексних підходів до організації фінансового ризик-менеджменту ;

- наукові засади ідентифікаційно-структурного підходу до управління ризиками будівельних підприємств, які на відміну від наявної практики передбачають ідентифікування його рівнів, а саме стратегічного, інструментального і операційного, та виділення каркасних підходів в рамках кожного з них; в частині стратегічного – загальнокорпоративного, партнерського та підходу, що базується на максимізації вигоди;

інструментального – внутрішньої фінансової буферизації, зовнішньої інституалізації управління ризиками та страхування; операційного – проектного, світоглядного та мультивекторного підходів. Це дозволяє забезпечити комплексність управління ризиками та сприятиме безперервності діяльності будівельних підприємств;

- обґрунтування логіко-структурної моделі формування цілісного інформаційного середовища будівельного підприємства з урахуванням методичних особливостей застосування предикативної аналітики, за допомогою якої завчасно визначаються найочікуваніші першопричини перевищення часових і фінансових витрат, формулюються рекомендації в аспекті особливостей реалізації планових інвестиційно-будівельних проектів та підвищується обґрунтованість управлінських рішень. Це уможливило зниження фінансових витрат та зменшення фінансового ризику реалізації будівельних проектів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених та обґрунтованих автором теоретичних висновків і науково-методичних рекомендацій для підвищення ефективності управління фінансовими ризиками будівельних підприємств.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України – пропозиції в частині активного застосування державно-приватного партнерства та формулювання основних передумов розвитку модернізованого його представлення у будівельній сфері (довідка №39/10-20 від 16.10.2020 р.); Вінницької обласної Ради – пропозиції автора щодо обґрунтування основних детермінант реанімування та подальшого розвитку будівельної галузі регіону та будівельних підприємств (довідка №215-06-213 від 02.02.2021 р.); ТОВ «ІНТЕРПРОЕКТ» (довідка № 1467-1 від 10.12.2020 р.) – рекомендації щодо ранжування ступеня фінансового ризику будівельного підприємства за певними зонами та розробки внутрішньої будови фінансового ризик-менеджменту такого підприємства за процесним, функціональним і проектним підходами; ТОВ «УКРБУД ІНВЕСТ» – багатокритеріальний підхід до оцінки ефективності реалізації інвестиційно-будівельних проектів умовах впливу зовнішніх ризиків (довідка №910/1 від 02.12.2019 р.); ТОВ «Гарантбуд» – рекомендації щодо вдосконалення функціонування внутрішньої системи управління фінансовими ризиками будівельних підприємств (№ 21/07/2020 від 31.07.2020 р.).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка» у процесі викладання курсів: «Фінансовий менеджмент», «Управління фінансовими ризиками» (довідка № 305/08-301 від 20.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові результати, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації і виносяться на захист, одержані

автором особисто. Внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідалися і отримали схвальну оцінку на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» (м. Острог, 2019 р.), «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» (м. Ужгород, 2020 р.); «Теорія та практика управління ринковою економікою» (м. Одеса, 2020 р.); «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» (м. Острог, 2020 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 10 наукових працях, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних, 1 стаття в зарубіжному виданні, 4 праці в інших наукових виданнях та збірниках. Загальний обсяг публікацій становить 4,05 друк. арк. З них особисто автору належить 3,95 друк. арк.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 292 сторінки. Дисертація містить 17 таблиць та 63 рисунки. Робота має 13 додатків, розміщених на 47 сторінках. Список використаних джерел включає 191 найменувань, розміщених на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано методи, наукову новизну, висвітлено практичне значення та апробацію одержаних результатів.

У **першому розділі** - «**Теоретичні основи фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери**» - досліджено теоретичні підходи до розуміння сутності фінансового ризик-менеджменту та основних його детермінант, здійснено структурування фінансових ризиків, узагальнено методи управління фінансовими ризиками підприємств будівельної сфери.

На підставі критичного аналізу наукового доробку з питань ризикології поглиблено розуміння дефініції ризику через сприйняття його, по-перше, як вимірної невизначеності, змістова структура якої опосередковується випадковістю, інформаційною асиметрією, обмеженою раціональністю у прийнятті рішень та опортуністичністю поведінки економічних агентів, а по-друге, через розгляд ризику як ринкової можливості, стимулятора, за допомогою якого досягається бажаний результат у постійно мінливих умовах зовнішнього і внутрішнього середовищ, спрямовуються зусилля на отримання бажаного ефекту в процесі досягнення визначених цілей, досягаються індикативні параметри та нівелюються неефективні напрямки діяльності.

Основним пріоритетом ризик-менеджменту будівельного підприємства є максимізація ефективності агрегованого використання його ресурсів при реалізації інвестиційно-будівельних проектів за одночасного утримання ризиків у межах допустимого рівня задля збереження та підвищення ринкової вартості підприємства. З концептуальної точки зору зміст ризик-менеджменту

будівельних підприємств запропоновано розглядати у розрізі організаційних та операційних атрибутів, а також через призму пріоритетних результатів. За автором, фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства – це підсистема загального ризик-менеджменту, якій притаманні такі риси: ієрархія побудови; концептуальне забезпечення; структурування процесу реалізації, а також базування на ризик-культурі підприємства (рис. 1).

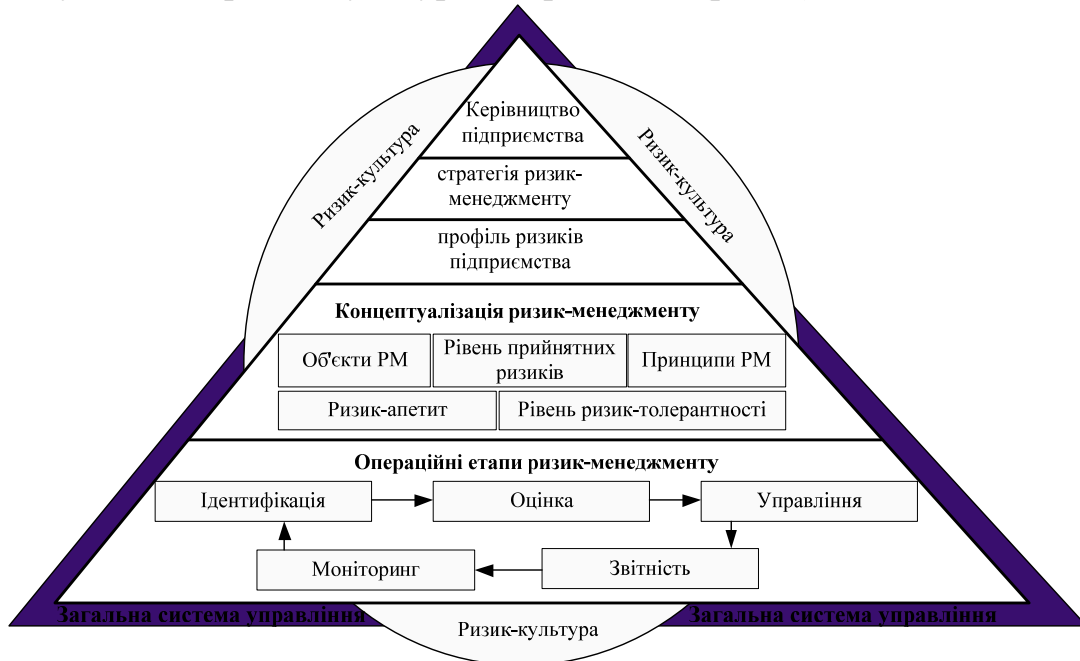

Рис. 1. Змістотвірні елементи ризик-менеджменту діяльності будівельного підприємства (розробка автора)

Фінансовий ризик-менеджмент будівельного підприємства варто розглядати також як темпоральну систему управління його фінансовими ризиками з метою здійснення цілеспрямованого впливу на них через діагностування імовірності їх настання, ідентифікування величини ризику, аналізування факторів (стимуляторів та дестимуляторів) зовнішнього та внутрішнього середовищ, обґрунтування стратегій управління ризиками та проведенні якісного моніторингу.

У процесі наукового пошуку детермінант ефективності та результативності фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства, виділено такі їх види: ризик-культуру підприємства; комплексний підхід до ідентифікації фінансових ризиків; мультиаспектний та різновекторний моніторинг відповідності ідентифікованих фінансових ризиків встановленому ризик-апетиту та граничному рівню прийнятності ризику задля досягнення певної мети; диференційований підхід до встановлення ризик-апетиту підприємства, а саме за різновидами ризику; контроль за фінансовими ризиками будівельного підприємства через призму діагностики макроекономічного середовища; базування на інноваціях у їх широкому прояві, тобто технологічного, операційного та управлінського спрямування.

Структуровано фінансові ризики будівельних підприємств за критерієм джерела виникнення невизначеності та наведено їх взаємозв'язок. Представлено ризики зовнішнього походження на макро- та мезорівнях з

позиції забезпечення умов ефективного розвитку будівельних підприємств. При цьому, фінансовий ризик-менеджмент будівельних підприємств повинен враховувати причинно-наслідкові залежності між різними фінансовими ризиками за такими напрямками: у розрізі окремих фінансових операцій, видів фінансової діяльності та фінансової діяльності підприємства загалом; у розрізі окремих інвестиційно-будівельних проєктів та за сукупним портфелем таких проєктів; факторне дослідження впливу зміни кожного окремого макрофінансового чинника на рівень внутрішніх фінансових ризиків; ідентифікація інцидентів внутрішніх фінансових ризиків через призму комплексу поліаспектних факторів.

Доведено, що фінансові ризики підприємств будівельної сфери є похідними від економічних, контрактних, будівельних, природно-кліматичних, нормативно-правових, технічно-технологічних ризиків, що зумовлює необхідність використання комплексного підходу до класифікування фінансових ризиків з використанням потоково-ресурсного, процесного та суб'єктного підходів. Основою ефективного фінансового ризик-менеджменту є чітка формалізація меж ризик-апетиту, ризик-толерантності та ризикостійкості підприємства. При цьому, прийнятний обсяг ризику повинен узгоджуватися не лише з фінансовими параметрами підприємства, зокрема, обсягом власного капіталу, але й якістю його нефінансових ресурсів, а саме: якістю людського капіталу; організаційно-управлінське та методичне забезпечення цього процесу, рівень технологічного забезпечення управлінських процесів, зокрема, впровадження інноваційних підходів. Все це визначає ту зону ризику, в якій може функціонувати будівельне підприємство без загрози втрати ліквідності та платоспроможності.

Ефективність управління фінансовими ризиками будівельних підприємств передбачає реконфігурацію методичних підходів шляхом їх базуванні на економічному, організаційному та соціально-психологічному підґрунтях та спираючись на принципи масштабності; превенції ризику; еквівалентності реакції згідно з необхідністю оперативного впливу та реагування на сукупність зовнішніх і внутрішніх впливів, шоків, негативних подій; адекватності прийняття рішень. З огляду на особливості діяльності будівельних підприємств будова їх фінансового ризик-менеджменту відбувається за проєктним, процесним та функціональним підходами.

У другому розділі - «Практика фінансового управління ризиками підприємств будівельної сфери» – проведено комплексну діагностику сучасного стану функціонування підприємств будівельної сфери та здійснено декомпозиції загроз їх фінансово стійкому розвитку; оцінено ефективність фінансового ризик-менеджменту вітчизняних будівельних підприємств за ідентифікаційно-структурним підходом; розвинено науково-методичні засади управління інвестиційно-інноваційним ризиком будівельних проєктів за методом нечіткої логіки.

Будівництво в Україні у 2019 р. демонструє позитивну динаміку: обсяг виробленої будівельної продукції у 2019 р. становив 181697,9 млн. грн, що більше від 2018 р. на 40484,9 млн. грн.; спостерігається позитивна тенденція до

постійного зростання і в розрізі видів виробленої будівельної продукції; зростає кількість введеного в експлуатацію житла. На фоні зазначеного зменшується індекс капітальних інвестицій в будівництві; у структурному розрізі знижується частка інвестицій у житловому, нежитловому та інженерному будівництві; спадом характеризується обсяг кредитів будівельним підприємствам.

Ключові загрози розвитку будівельної галузі України розглянуто у епізодичному та систематичному розрізах. Здійснено структурну декомпозицію чинників розвитку будівельних підприємств за методом Ісікави, згідно з якою структуровано чинники макро- (професійні, політично-правові, фінансово-економічні, інвестиційні, інноваційні, соціальні) та мікрорівнів (управління фінансовими ризиками, інвестиційний потенціал, конкурентоспроможність) розвитку будівельних підприємств. Як новітній чинник (як макро-, так і мікрорівня) виокремлено сучасні епідеміологічні виклики, які зумовили безпрецедентні економічні наслідки, у тому числі на будівельну галузь.

Застосовуючи дедуктивний метод, спираючись на те, що детермінантою ефективності фінансового ризик-менеджменту є здатність такої системи за перших ознак покращення економічної ділової активності забезпечувати суттєвий приріст прибутку, підтверджено припущення про низький рівень ефективності фінансового ризик-менеджменту у вітчизняних будівельних підприємствах. Так, за результатами 2019 р., який характеризувався позитивними змінами макропоказників та економічної ділової активності загалом, обсяг виробленої будівельної продукції великими підприємствами зріс на 81%, утім, їх прибуток знизився на 56%. Це є прямим доказом нездатності вітчизняних будівельних підприємств ефективно управляти валютним ризиком, оскільки, за умови існування ефективно функціонуючої системи управління фінансовими ризиками будівельні підприємства могли скористатися інструментами хеджування валютного ризику та навіть отримати додаткові доходи завдяки ревальвації гривні у 2019 р. (рис. 2).

В умовах динамічного економічного середовища важливо забезпечити проактивний підхід до управління ризиками. Методичною основою забезпечення безперервності діяльності будівельних підприємств є наскрізність його системи управління ризиками, що запропоновано ідентифікувати у розрізі стратегічного, інструментального та операційного рівнів, за кожним з яких обґрунтовано необхідність застосування сукупності підходів як передумови ефективного ризик-менеджменту будівельних підприємств. Застосування авторських пропозицій сприятиме підвищенню якості калькуляції вартості будівництва (шляхом врахування відповідних непередбачуваних витрат); запровадженню ризикоорієнтованого підходу до прийняття управлінських рішень; підвищенню фінансової стійкості будівельних підприємств та сприянню стабільності функціонування будівельних підприємств та забезпеченню безперервності їх діяльності.

В роботі подано етапізацію процесу реалізації стратегічних пріоритетів інвестиційно-інноваційного розвитку будівельних підприємств на основі застосування інструменту інноваційного бенчмаркінгу.

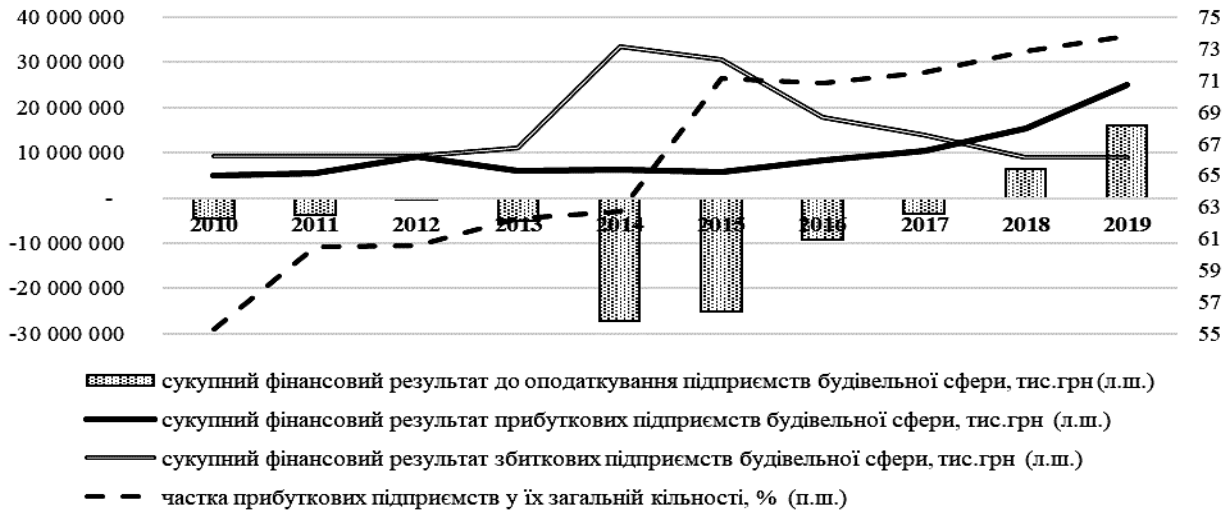

Рис. 2. Динаміка зміни фінансового результату будівельних підприємств України протягом 2010-2019 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Оцінку інвестиційно-інноваційного ризику будівельних проєктів запропоновано здійснювати на основі методу нечіткої логіки, а саме, шляхом застосування нечіткого причинно-наслідкового співвідношення між антецедентом та консеквентом. До переваг цього методу слід відносити можливість використання як кількісних параметрів, так і якісних оцінок (суб'єктивних суджень) експертів. Науково-прагматичний аналіз інвестиційно-інноваційних будівельних проєктів дозволив виділити основні точкові характеристики, що можуть слугувати джерелами ризику розглядуваних проєктів (формат проєкту, рубіжність проєкту, комунікація з замовником, складність проєкту, рівень зрілості бізнес-процесів забудовника, досвід замовника, розмірність бюджету, темп виконання робіт, прогнозованість результату, ринкова вартість інвестиційних активів, наявність шахрайських дій, витік конфіденційної інформації). Для їх діагностування з позиції характеру впливу на ймовірність настання інноваційно-інвестиційного ризику будівельного підприємства розроблено 12 правил за методом нечіткої логіки у рамках кожного з яких співставляються результати діагностики суттєвості ризику за попередньо визначеними його джерелами, а їх подальше узагальнення дозволяє визначити як рівень суттєвості певного ризику для підприємства, так і ймовірність його настання. Запропонована нечітка продукційна модель дозволяє у рамках створеної системи ризик-менеджменту на підприємстві впроваджувати процедуру оцінювання різносторонніх впливів на процес реалізації будівельних проєктів та розробляти заходи зі зниження інвестиційно-інноваційного ризику, а також дозволяє цілеспрямовано знижувати ризики на окремих життєвих стадіях.

У третьому розділі — «Напрями модифікації фінансового ризик-менеджменту вітчизняних підприємств будівельної сфери» — обґрунтовано напрями подальшого розвитку будівельних підприємств з урахуванням цифровізації бізнес-процесів, сформовано інтегровані засади державно-приватного партнерства як ефективного інструменту управління ризиками, запропоновано

багатокритеріальний науково-методичний підхід до оцінки та управління фінансовими ризиками будівельних підприємств за проектним підходом.

Цифровізація, як об'єктивно існуючий та невідворотній тренд сучасності, зумовлює принципову зміну організації та ведення внутрішніх процесів будівельного підприємства. Цифровізацію підприємств будівельної сфери за еволюційним підходом запропоновано представляти як послідовний процес проходження ними таких етапів: цифрова резистентність, вивчення можливостей цифровізації, цифрова імплементація, цифрова трансформація та цифрове підприємство. Запропоновано тривимірне структурування інструментів цифрової трансформації будівельних підприємств, а саме: за формою їх уречевлення; залежно від життєвого циклу інвестиційно-будівельного проєкту; у розрізі постефектів.

Доведено, що для підвищення ефективності фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств засобами цифровізації важливим є: формування єдиного цілісного інформаційного середовища, у якому б акумулювалися всі дані про реалізацію проєкту, як у розрізі життєвих фаз, так і окремих внутрішніх процесів будівельних підприємств; удосконалення методології аналітичної обробки даних задля забезпечення своєчасної реакції на потенційні ризик-інциденти; підвищення ефективності використання фінансових ресурсів при реалізації інвестиційно-будівельних проєктів. Як аналітичний інструмент застосовано предикативну аналітику, змістовність якої характеризується тим, що на фактичних даних про вже реалізовані проєкти та використовуючи можливості data analytics, штучного інтелекту та машинного навчання, забезпечується ймовірнісна можливість визначити першопричини перевищення часових та фінансових витрат, а узгоджуючи це з поточним інформаційним простором, сформулювати рекомендації задля налагодження ефективної реалізації планових інвестиційно-будівельних проєктів. Передумовою цьому є формування інформаційного середовища будівельного підприємства, що представлено логіко-структурною моделлю, застосування якої дозволяє забезпечити відповідність його інформаційного простору таким вимогам: здатність формувати будь-які вибірки даних, залежно від управлінських потреб; оптимальність з позиції ресурсних витрат на його супроводження; акумуляція та у подальшому систематизація лише суттєвих даних для прийняття ефективних управлінських рішень. Використання цього підходу сприятиме обґрунтованості прийняття рішень та зростанню прогнозованості очікуваних результатів діяльності будівельного підприємства.

Особливе місце у підвищенні ефективності функціонування будівельних підприємств належить впровадженню технології блокчейн та смарт-контрактів у їх діяльність, вплив яких характеризується поліаспектним та різновекторним позитивним проявом, а саме: зниженням фінансових витрат, зниженням чутливості до макрофінансової динамічності завдяки реалізації проєкту протягом попередньо визначеного часу; зниження ризиків діяльності будівельного підприємства; підвищення майбутньої передбачуваності проєкту; зниження фінансових ризиків, пов'язаних з недостатнім та/або несвоєчасним фінансовим забезпеченням реалізації інвестиційно-будівельних проєктів.

Для стимулювання розвитку будівельної галузі України обґрунтовано необхідність посилення позиції будівельного підприємства у реалізації окремих проєктів через механізм ДПП, не обмежуючи його виключно роллю пасивного виконавця. Запропоновано науково-методичний підхід до вибору таких проєктів з-поміж бази резервних проєктних ідей будівельного-підприємства (рис. 3).

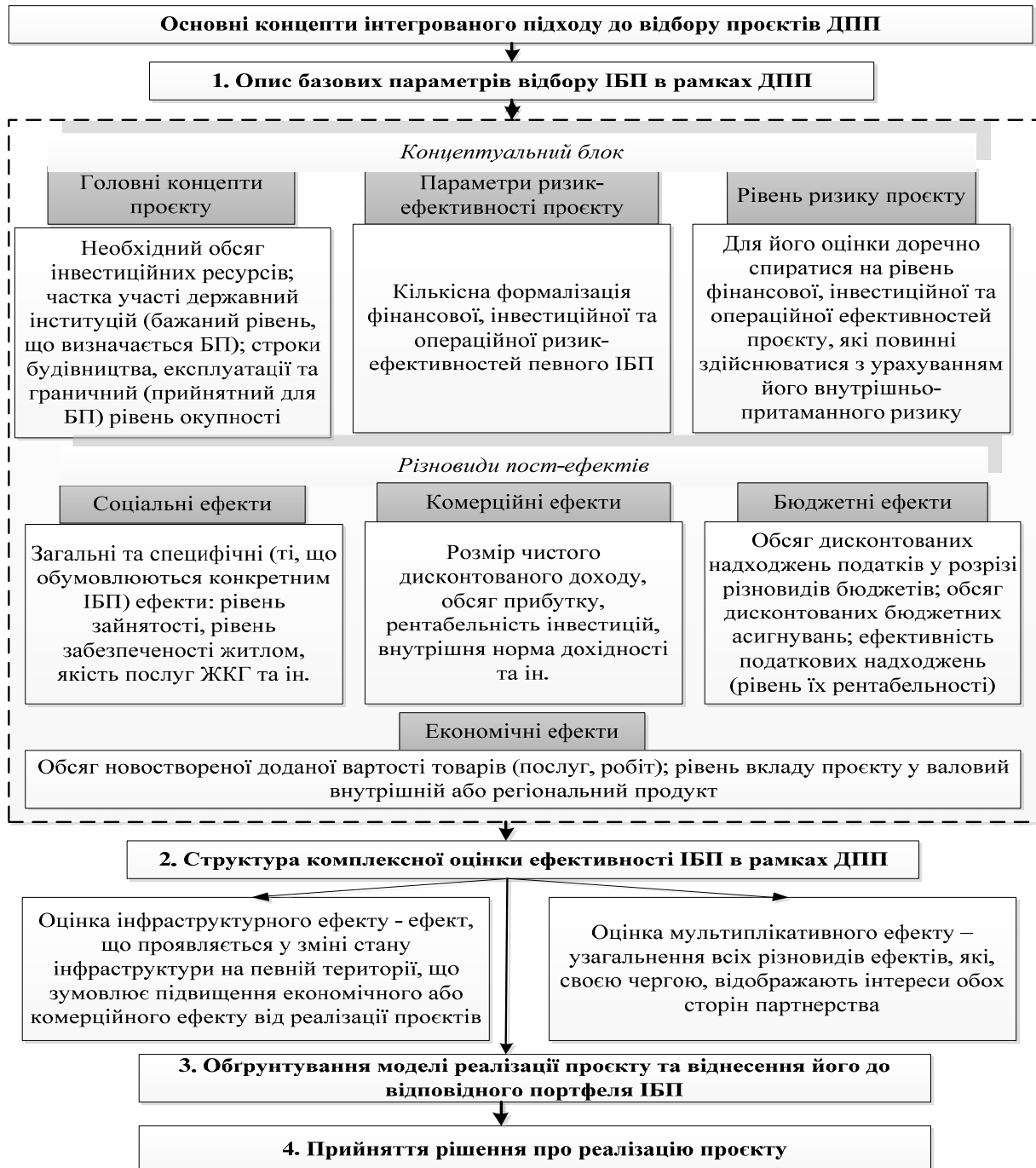

Рис. 3. Концепти інтегрованого підходу до відбору та формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів задля їх реалізації на умовах ДПП
Джерело: розробка автора

Процес відбору та формування проєктів запропоновано реалізувати, використовуючи можливості ДПП, у рамках якого обґрунтовано такі аспекти:

головні концепти проекту; параметри ризик-ефективності проекту; ризик-функція проекту; соціальні ефекти реалізації; комерційні ефекти реалізації; бюджетні ефекти реалізації; економічні ефекти реалізації. Поданий у роботі науково-методичний підхід до оцінки загального фінансового ризику будівельного підприємства за проектним підходом, який базується на урахуванні синергетичного фінансового ефекту тих ризиків, що генеруються окремими інвестиційно-будівельними проектами (рис. 4).

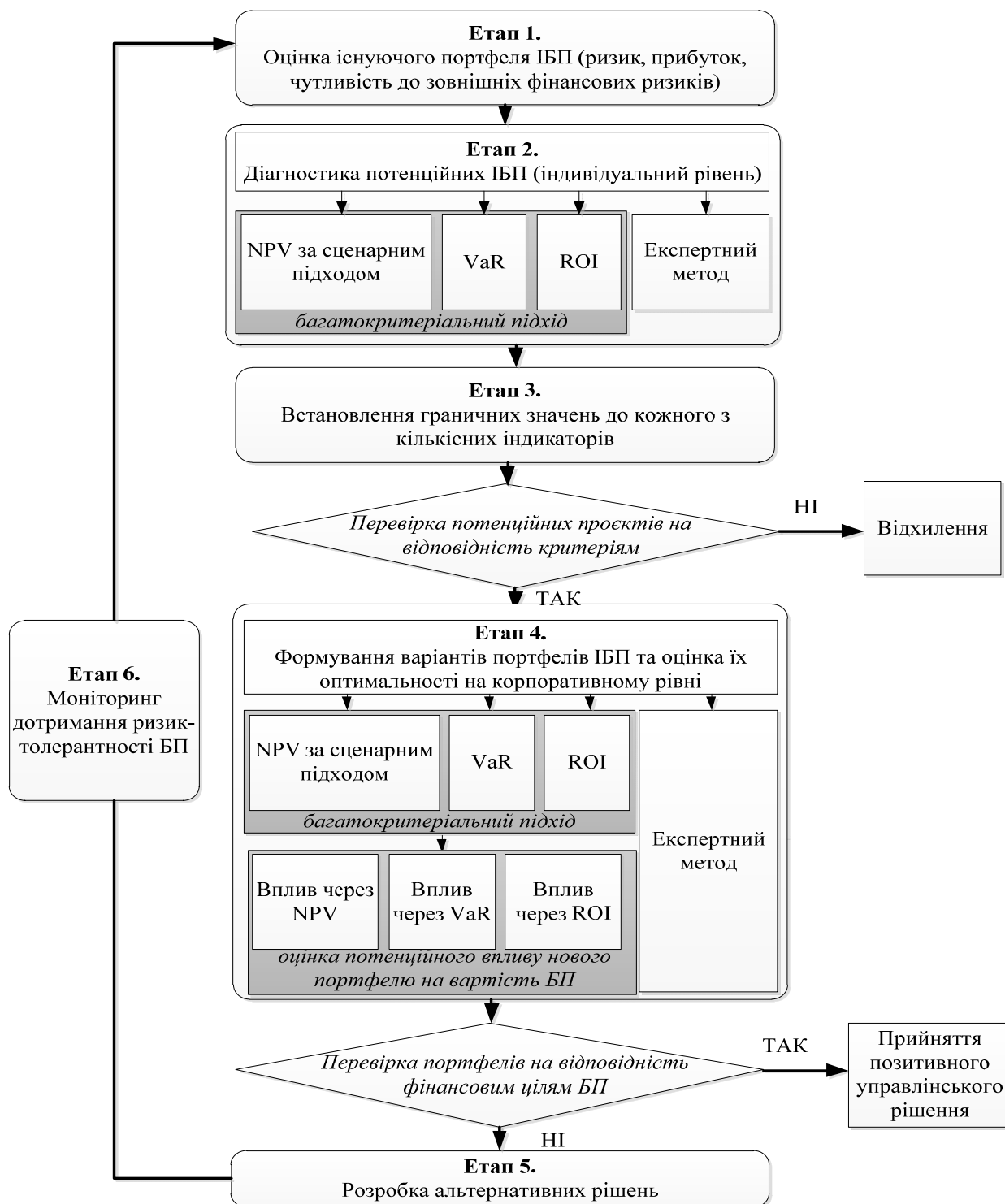

Рис. 4. Інтегрована модель управління фінансовими ризиками будівельного підприємства за проектним підходом (розробка автора)

Запропоновано застосовувати тривимірний критерій управління портфелем інвестиційно-будівельних проєктів, а саме, крізь призму таких операційних завдань: максимізацію очікуваної вартості, мінімізацію мінливості ризику та максимізацію рентабельності інвестицій. Така багатокритеріальна інтегрована модель формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів дозволяє максимізувати загальну вартість будівельного підприємства, ураховуючи при цьому потенційну негативну дію зовнішніх фінансових ризиків та спираючись на методіку сценарного підходу. Також цей підхід ураховує зміни валютного курсу, але при цьому ризик інфляції та ризик несприятливої зміни вартості кредитно-інвестиційних ресурсів враховується при визначенні кошторисної вартості проєкту (критерій NPV), розглядаючи це питання у розрізі трьох сценаріїв розвитку подій та, у результаті, знаходження середньозваженої очікуваної величини кошторисної вартості інвестиційно-будівельного проєкту за методом Пірсона-Тукі. Головна відмінність запропонованого підходу полягає у його багатокритеріальності та мультимірності, оскільки беруться до уваги як кількісні показники, так і думка експертів, що дозволяє підвищити обґрунтованість фінансової політики будівельного підприємства та удосконалити управління фінансовими ризиками на корпоративному рівні

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано новий підхід до розв'язання важливого науково-практичного завдання, що полягає у поглибленні теоретико-методичних засад фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ними в сучасних умовах. Результати дослідження дозволили сформулювати такі основні висновки і пропозиції:

1. Ризик є складним явищем, яке базується на полярних основах, і це пояснюється різноманітними визначеннями даного поняття, що обумовлюється різними сферами, об'єктами і умовами застосування, та ризик уособлює в собі не лише помилкові дії, але й ефективні заходи й підходи в умовах невизначеності. На цій підставі розвинуто змістовність поняття ризику через сприйняття його як ринкової можливості та стимулятора, за допомогою чого досягається бажаний результат. Спираючись на це, фінансовий ризик-менеджмент будівельних підприємств необхідно тлумачити двобічно: як функціональний напрямок їх діяльності, що характеризується безперервністю, логічною часовою послідовністю та упорядкованістю проваджуваних процесів і дій та як темпоральну систему управління фінансовими ризиками з метою здійснення цілеспрямованого впливу на них через діагностування імовірності їх настання, ідентифікування величини, аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, обґрунтування стратегій управління та проведенні якісного моніторингу ризиками.

2. Фінансові ризики підприємств будівельної сфери є похідними від економічних, контрактних, будівельних, природно-кліматичних, нормативно-правових, технічно-технологічних ризиків, а тому, їх класифікування необхідно

здійснювати за комплексним підходом, використовуючи потоково-ресурсний, процесний та суб'єктний підходи. Згідно з потоково-ресурсним підходом фінансові ризики будівельних підприємств необхідно класифікувати за такими критеріями: пов'язані з рухом матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних ресурсів. За процесною характеристикою ризики поділено на ризики інноваційного, виробничого, інфраструктурного процесів. У рамках суб'єктного підходу кваліфіковано ризики зовнішнього, внутрішнього, кон'юнктурного впливу, індивідуальних та колективних рішень. Цей підхід дозволяє налагодити інтегровану систему фінансового ризик-менеджменту будівельного підприємства та слугує внутрішнім важелем до підвищення ефективності управління й іншими ризиками діяльності підприємства.

3. Реконфігурація методів управління фінансовими ризиками будівельних підприємств передбачає їх базування на економічному, організаційному та соціально-психологічному підґрунтях, особливості імплементації яких теоретично обґрунтовано в розрізі конкретні методів управління ризиками (унікнення ризику, дисипації, локалізація, трансфер та компенсація). Внутрішня будова ризик-менеджменту будівельних підприємств представлена через призму процесного, функціонального та проектного підходів із акцентуванням на ключових принципах його функціонування у розрізі зазначених змістових напрямів.

4. Діагностовано сучасний стан функціонування підприємств будівельної сфери, на підставі чого виявлено ключові загрози подальшого їх розвитку в епізодичному та систематичному розрізах. На основі діаграми декомпозиції чинників розвитку будівельних підприємств за методом Ісікави, за допомогою структуризації чинників макро- та мікрорівнів. У даному підході врахований чинник пандемії та його вплив на будівельну галузь в цілому та будівельні підприємства, зокрема. Домінуючими напрямками подальшого розвитку підприємств будівельної сфери є реновація, підвищення енергоефективності та екостандартів, а також діджиталізація всіх етапів реалізації проєктів.

5. Ефективній системі ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери притаманні такі особливості: 1) проактивність, 2) цілісність та невід'ємність від загальної системи управління бізнесом будівельного підприємства; 3) характеризуватися достатнім рівнем формалізованості, щоб мінімізувати рівень суб'єктивності при управлінні ризиками (зокрема в частині вибору найбільш суттєвих та значимих ризиків). Розроблено ідентифікаційно-структурний підхід до оцінювання ефективності фінансового ризик-менеджменту на основі ідентифікування рівнів управління ризиками будівельних підприємств, а саме стратегічного, інструментального і операційного. В рамках зазначених рівнів виділено загальнокорпоративний, партнерський підхід та підхід, що базується на максимізації вигоди; внутрішньо фінансової буферизації, зовнішньої інституалізації управління ризиками та страхування; проектний, світоглядний та мультивекторний підходи.

6. Запропоновано використовувати метод нечіткої логіки для аналізу ризиків проєктних продуктів, перевагами застосування якого є можливість використання як кількісних параметрів, так і якісних оцінок (суб'єктивних

суджень) експертів. Підґрунтя для проведення якісного аналізування ризику проектів формує базис 12 правил, сформованим за методом нечіткої логіки, що дозволяє ранжувати ризик за рівнем його впливу на діяльність підприємства та ймовірністю настання. Такий підхід дозволяє оцінювати різносторонні впливи на процес реалізації будівельних проектів та спрямовувати дії на зниження ризиків на окремих життєвих стадіях.

7. Обґрунтовано ефективність застосування предикативної аналітики в діяльності будівельних підприємств задля ідентифікування першопричин перевищення часових та фінансових витрат, розробки рекомендацій щодо особливостей реалізації планових інвестиційно-будівельних проектів. Побудовано логіко-структурну модель формування цілісного інформаційного середовища будівельного підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності будівельного підприємства задля поглиблення обґрунтованості прийняття рішень та зростання прогнозованості очікуваних результатів діяльності будівельного підприємства.

8. Структуровано функціонал розвитку будівельних підприємств з огляду на цільову спрямованість, врахування новітніх векторів розвитку будівельних підприємств, прихильність до використання елементів міжнародного чи державно-приватного підходу в питанні розвитку інфраструктури будівництва. Удосконалено науково-методичні засади щодо побудови інтегрованого підходу до відбору та формування портфеля інвестиційно-будівельних проектів задля подальшої їх реалізації на умовах державно-приватного партнерства з обов'язковим провадженням оцінювання їх ризиків з урахуванням рівня трансакційних витрат. Обґрунтовано логічність представлення процесу відбору та формування проектів ДПП у вигляді семиетапного процесу, у рамках якого визначаються: головні концепти проекту; параметри ризик-ефективності проекту; ризик-функція проекту; соціальні ефекти реалізації; комерційні ефекти реалізації; бюджетні ефекти реалізації; економічні ефекти реалізації.

9. Для побудови оптимального портфеля інвестиційно-будівельних проектів визначено відносну зміну ставок і обсягів основних фінансових параметрів проекту з метою діагностування характеру його внеску на портфельному та корпоративному рівнях будівельного підприємства. На цій підставі запропоновано до використання в практичній діяльності інтегрованої моделі управління фінансовими ризиками будівельного підприємства за проектним підходом з урахуванням трьох сценаріїв розвитку подій та, у результаті, знаходження середньозваженої очікуваної величини кошторисної вартості інвестиційно-будівельного проекту за методом Пірсона-Тукі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Ланьо О.О. Організаційно-економічні напрями забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* :

науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2020. № 16(44). С. 62-67. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus]. (0,71 д.а.).

2. Ланьо О.О. Комплексний підхід до класифікації фінансових ризиків підприємств будівельної сфери. *Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету»*. 2019. №4. Т.2. С. 233-238. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar]. (0,60 д.а.).

3. Ланьо О.О. Державно-приватне партнерство як інноваційна форма розвитку будівельної сфери. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів : ЧНТУ. 2019. № 3 (19). С. 91-97. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar]. (0,65 д.а.)

4. Ланьо О.О. Науково-методичні підходи до управління фінансовими ризиками будівельних підприємств. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 30 (19). Т. 2 Частина 2. С. 121-126. [фахове видання]. (0,48 д.а.).

5. Ланьо О.О. Трансформування розуміння поняття «ризик підприємств» в умовах цифрової економіки. *Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету»*. 2018. №6. Том 3. С. 7-11. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar]. (0,46 д.а.).

Статті у виданнях зарубіжних країн:

6. **Lano O.**, Tkachenko N. A Comprehensive Approach to Ensuring the Continuity of the Activity of Construction Companies: Financial and Organizational Aspect. *Modern Science – Moderní věda. Praha. Česká republika, Nemoros*. 2020. №5. P. 32–42. [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar]. (0,67 д.а.). *Особистий внесок автора: розроблено методологічні засади забезпечення безперервності діяльності будівельних підприємств на основі комплексного управління ризиками (0,57 д.а.).*

Наукові праці апробаційного характеру:

7. Ланьо О.О. Ризик-менеджмент в фінансовій системі суб'єкта господарювання. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Ужгород: УжНУ, 2020. С. 85-87. (0,11 д.а.).

8. Ланьо О.О. Особливості управління ризиками підприємств будівельної сфери. *Теорія та практика управління ринковою економікою* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 48–49. (0,10 д.а.).

9. Ланьо О.О. До питання ідентифікації джерел фінансування інноваційної діяльності. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 30 жовтня 2020 р. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. С. 147–149. (0,15 д.а.).

10. Ланьо О.О. Девелопмент нерухомості як напрямок інвестиційної діяльності в будівництві. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*,

25 жовтня 2019 р. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. С. 185–187. (0,12 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Ланьо О.О. Фінансовий ризик-менеджмент підприємств будівельної сфери. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит». – Національний університет «Чернігівська політехніка», Чернігів, 2021.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретико-методичні засади фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери та обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління фінансовими ризиками вітчизняних будівельних підприємств.

Досліджено економічну природу фінансового ризику та фінансового ризик-менеджменту підприємств будівельної сфери. Удосконалено класифікацію фінансових ризиків будівельних підприємств. Розвинено внутрішню будову їх фінансового ризик-менеджменту за процесним, функціональним та проєктним підходами. Інтерпретовано напрями реконфігурації методів управління їх фінансовими ризиками.

Структуровано загрози розвитку будівельної галузі України за декомпозиційним підходом за методом Ісікави. Розроблено методичні засади управління ризиками будівельних підприємств шляхом ідентифікування їх рівнів. Проведено комплексне оцінювання ефективності фінансового ризик-менеджменту будівельних підприємств України. Запропоновано застосовувати метод нечіткої логіки до оцінки інвестиційно-інноваційного ризику будівельних проєктів та розроблено нечітку продукційну модель для діагностування ризику шляхом його багаторівневого структурування.

Здійснено трирівневе структурування інструментів цифрової трансформації будівельних підприємств; розроблено логіко-структурну модель формування цілісного інформаційного середовища підприємства задля впровадження предикативної аналітики у процесі прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. Обґрунтовано постефекти застосування технології блокчейн та смарт-контрактів у діяльності будівельних підприємств.

Удосконалено науково-методичний підхід до відбору інвестиційно-будівельних проєктів у рамках механізму державно-приватного партнерства на основі комплексного та поліаспектного їх діагностування. Запропоновано науково-методичний підхід до формування портфеля інвестиційно-будівельних проєктів, який базується на багатокритеріальній інтегрованій моделі урахування зміни валютного курсу, ризиків інфляції та зміни вартості кредитно-інвестиційних ресурсів при визначенні кошторисної вартості проєкту.

Ключові слова: невизначеність, фінансовий ризик, підприємства будівельної сфери, фінансовий ризик-менеджмент, інвестиційно-інноваційний ризик, цифрова трансформація будівельних підприємств, інвестиційно-будівельний проєкт, механізм державно-приватного партнерства, чинники розвитку будівельних підприємств.

АННОТАЦИЯ

Ланьо А.А. Финансовый риск-менеджмент предприятий строительной сферы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – «Деньги, финансы и кредит». – Национальный университет «Черниговская политехника», Чернигов, 2021.

В диссертационной работе углублены теоретико-методические основы финансового риск-менеджмента предприятий строительной сферы и обоснованы научно-практические рекомендации по повышению эффективности управления финансовыми рисками отечественных строительных предприятий.

Исследована экономическую природу финансового риска и финансового риск-менеджмента предприятий строительной сферы. Усовершенствована классификация финансовых рисков строительных предприятий. Развито внутреннее строение их финансового риск-менеджмента за процессным, функциональным и проектным подходами. Интерпретировано направления реконфигурации методов управления их финансовыми рисками.

Структурированы угрозы развития строительной отрасли Украины за декомпозиционным подходом по методу Исикава. Разработаны методические основы управления рисками строительных предприятий путем идентификации их уровней. Проведена комплексная оценка эффективности финансового риск-менеджмента строительных предприятий Украины. Предложено применять метод нечеткой логики к оценке инвестиционно-инновационного риска строительных проектов и разработана нечеткая продукционную модель для диагностирования риска путем его многоуровневого структурирования.

Осуществлено трехуровневое структурирование инструментов цифровой трансформации строительных предприятий; разработана логико-структурная модель формирования целостного информационного пространства предприятия для внедрения предикативной аналитики в процессе принятия управленческих решений в условиях неопределенности. Обоснованы постэффекты применения технологии блокчейн и смарт-контрактов в деятельности строительных предприятий.

Усовершенствован научно-методический подход к отбору инвестиционно-строительных проектов в рамках механизма государственно-частного партнерства на основе комплексного и полиаспектного их диагностирования. Предложен научно-методический подход к формированию портфеля инвестиционно-строительных проектов, основанный на многокритериальной интегрированной модели учета изменения валютного курса, рисков инфляции и изменения стоимости кредитно-инвестиционных ресурсов при определении сметной стоимости проекта.

Ключевые слова: неопределенность, финансовый риск, предприятия строительной сферы, финансовый риск-менеджмент, инвестиционно-инновационный риск, цифровая трансформация строительных предприятий,

инвестиционно-строительный проект, механизм государственно-частного партнерства, факторы развития строительных предприятий.

ABSTRACT

Lano O. O. Financial risk management of digital securities circulation. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of economic sciences, specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Chernihiv Polytechnic National University. – Chernihiv, 2021.

The dissertation deepens the theoretical and methodological principles of financial risk management of construction companies and substantiates scientific and practical recommendations for improving the management of financial risks of domestic construction companies.

The economic nature of financial risk and financial risk management of construction enterprises is studied. Improved classification of financial risks of construction companies by flow-resource, process and subjective approaches. The conceptualization of the internal structure of financial risk management of construction enterprises according to process, functional and project approaches is developed. It is substantiated that the basis of effective financial risk management is a clear formalization of the boundaries of risk appetite, risk tolerance and risk sustainability of the enterprise. At the same time, the acceptable amount of risk should be consistent not only with the financial parameters of the enterprise, in particular, the amount of equity, but also the quality of its non-financial resources. The directions of reconfiguration of methods of financial risk management of construction enterprises by their basis on economic, organizational and socio-psychological bases are interpreted.

Threats to the development of the construction industry of Ukraine are structured according to the decomposition approach according to the Isikawa method. Methodological bases for ensuring the continuity of construction enterprises by identifying levels of risk management have been developed. A comprehensive assessment of the effectiveness of financial risk management of construction companies in Ukraine on the identification and structural approach. The staging of the process of production and implementation of strategic priorities of investment and innovation development of construction enterprises is presented, which is proposed to be implemented on the basis of the application of the tool of innovative benchmarking. It is proposed to apply the method of fuzzy logic to assess the investment and innovation risk of construction projects and developed a fuzzy production model, which provides for diagnosing risk through its multilevel structuring - in terms of factors and indicators, differentiating their priority.

The three-level structuring of tools of digital transformation of construction enterprises is carried out, namely: on the form of their materialization; depending on the life cycle of the investment and construction project; in terms of post-effects. The logical-structural model of formation of the integral information environment of the building enterprise for introduction of predicative analytics in the course of acceptance of administrative decisions in the conditions of uncertainty is developed.

The post-effects of the application of blockchain technology and smart contracts in the activities of construction companies are substantiated, namely: reduction of financial costs, reduction of sensitivity to macrofinancial dynamics due to the project implementation within a predetermined time; reduction of risks of activity of the construction enterprise; increasing the future predictability of the project; reduction of financial risks associated with insufficient and / or untimely financial support for the implementation of investment and construction projects.

The scientific and methodological approach to the selection of investment and construction projects within the framework of the mechanism of public-private partnership on the basis of their comprehensive and multifaceted diagnosis has been improved. A scientific and methodological approach to the formation of a portfolio of investment and construction projects is proposed, which is based on a multi-criteria integrated model of exchange rate changes, inflation risks and adverse changes in the cost of credit and investment resources in determining the estimated cost of the project.

Keywords: uncertainty, financial risk, construction enterprises, financial risk management, investment and innovation risk, digital transformation of construction enterprises, investment and construction project, public-private partnership mechanism, development factors of construction enterprises.